

3. **Великий** тлумачний словник сучасної української мови : довідк. вид. / уклад., голов. ред. В. Т. Бусел. – Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.

4. **Мельников Г. П.** Системология и языковые аспекты кибернетики / Г. П. Мельников. – М. : Сов. радио, 1978. – 235 с.

5. **Орлов М. М.** Аналіз окремих методів проведення досліджень у війсьній науці / М. М. Орлов // Честь і закон. – 2011. – № 1. – С. 4 – 13.

6. **Перегудов Ф. И.** Введение в системный анализ : учеб. пособие / Ф. И. Перегудов, Ф. П. Тарасенко. – М. : Высш. шк., 1989. – 367 с.

Надійшла до редколегії 20.02.12

УДК 351.823:351.713:35.073.6

Сніжана КОЗИР

Національна академія державного управління
при Президентові України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Розглядаються експортні можливості аграрного сектору економіки України в системі світового господарства. Аналізуються механізми стимулювання експорту сільськогосподарської продукції в державно-управлінському аспекті.

Ключові слова: експорт сільськогосподарської продукції, зовнішня торгівля, вітчизняний експорт, державне управління аграрним сектором, зовнішня конкуренція.

Snizhana Kozyr. Gosudarstvennoe regulirovaniye eksportnoy deyatelnosti v agrarnom sektore Ukrainy v sovremennykh geoekonomicheskikh usloviyakh

Рассматриваются экспортные возможности аграрного сектора экономики Украины в системе мирового хозяйства. Анализируются механизмы стимулирования экспорта сельскохозяйственной продукции в государственно-управленческом аспекте.

Ключевые слова: экспорт сельскохозяйственной продукции, внешняя торговля, отечественный экспорт, государственное управление аграрным сектором, внешняя конкуренция.

Snizhana Kozyr. State regulation of export activities in the agricultural sector of Ukraine in the contemporary geo-economic conditions

The export capabilities of Ukraine agrarian sector is highlighted in the system of world economy. The mechanisms of export stimulation are analyzed in the aspect of public administration.

Key words: export of agricultural produce, foreign trade, home export, state control of agro-cultural sector, external competition.

© Козир С. М., 2012

Кон'юнктура світового ринку агропродовольчої продукції нестабільна, тому проблема розвитку експорту продукції АПК України є актуальною на світовому ринку за умов його глобалізації. Перед нашою державою стоїть завдання збільшення або принаймні збереження провідних позицій у світовій торгівлі продуктами харчування.

Під час дослідження проблеми розвитку експортних можливостей агропромислового сектору України в сучасних гео економічних умовах вагомих наукових результатів досягли вчені: В. Жигадло, І. Клименко, І. Корбута, Т. Лужанська, І. Розпутенко, О. Федірко, І. Ус, С. Щербина. Проте недостатньо розробленими залишаються окремі питання щодо збільшення агропродовольчої продукції з високим вмістом доданої вартості в реалізаційній ціні, а не сільськогосподарської сировини.

Метою статті є прогнозування експортних можливостей аграрного сектору економіки України в сучасних гео економічних умовах із заостренням конкурентної боротьби на світових ринках.

Обсяги і структура експорту країни безпосередньо залежать від її спроможності, яку можна визначити як максимальну здатність національної економіки за певного розвитку продуктивних сил випускати товари, конкурентоспроможні на зовнішніх ринках. Від рівня експортних можливостей країни значною мірою залежить її місце в системі світового господарства, вплив на загальносвітові процеси, що визначає не лише економічну, а й політичну могутність країни, авторитет і місце держави в міжнародних відносинах.

Сільське господарство є єдиною галуззю в Україні, яка демонструє зростання в період фінансово-економічної кризи. Так, у 2009 р. порівняно з 2008 р. зростання валової продукції становило 0,1 %. В усіх інших галузях зафіксовані показники спаду виробництва. Позитивні результати роботи сільського господарства стали можливими, у тому числі й завдяки успішній експортній діяльності (таблиця).

За 2011 р. обсяги експорту сільськогосподарської продукції зросли на 28,5 % і становлять 12 млрд. дол. США. Позитивне сальдо становить 5 млрд дол. США. Вагомий внесок позитивного сальдо було зроблено завдяки соняшниковій олії, темп приросту – 25 %, зерновим культурам – 27 %, насінню олійних культур – 10 %, а також молокопродуктам – 5 %. У 2011 р. відкрито нові ринки збуту та розширено географію постачання вітчизняної сільськогосподарської продукції. У 2011 р. відбулося проникнення на ринок Бангладеш, Україна почала активно співпрацювати з країнами Близького й Далекого Сходу. Крім того, має місце домовленість щодо постачання ячменю до Саудівської Аравії, де експортне мито на ячмінь становить 14 %, але не менше ніж 23 євро за одну тонну [3].

Такий результат можна вважати успішним: по-перше, спостерігався загалом позитивний тренд обсягів експорту сільськогосподарської продукції завдяки сприятливій ціновій кон'юктурі на зернові, олійні

Товарна структура експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції (тисяч доларів США)

Назва товарів	Рік				
	2005	2007	2008	2009	2010
Усього	4 304 840,2	6 287 009,0	10 837 592,5	9 514 866,2	9 935 978,5
Живі тварини та продукція тваринництва	732 016,0	747 210,3	796 302,6	595 967,8	771 386,6
Продукти рослинного походження	1 694 786,7	1 726 505,3	5 577 382,2	5 034 893,2	3 976 213,4
Жири та олії тваринного або рослинного походження	587 249,5	1 717 956,1	1 945 745,6	1 796 023,7	2 617 314,4
Готові харчові продукти	1 290 788,0	2 095 337,3	2 518 162,1	2 087 981,5	2 571 064,1

культури та соняшникову олію; по-друге, маємо значне збільшення експортних поставок, частково пов'язаних зі стрімким зростанням цін на продовольство у світі, через «світову продовольчу кризу» 2007 – 2008 рр.

Зараз, з огляду на активний розвиток внутрішнього виробництва на збільшення експорту окремих видів сільськогосподарської продукції, зовнішньоторговельний баланс поліпшується. Якщо у 2007 р. обсяг експорту сільськогосподарської продукції у вартісному вираженні становив 13 % від усього обсягу експорту, то у 2010 р. – уже 19 % (рис. 1).

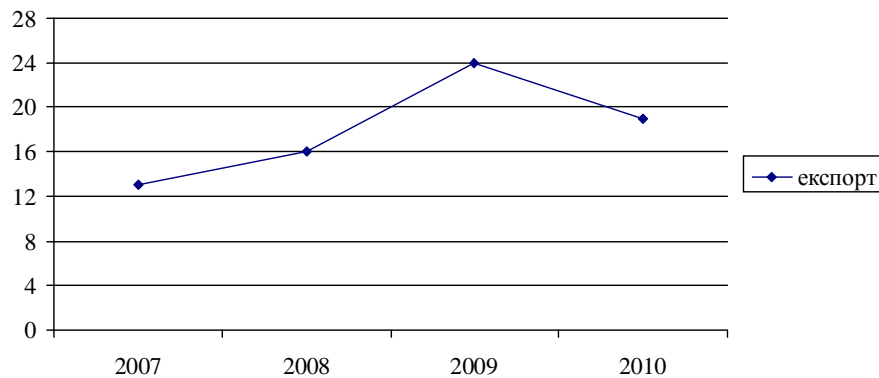

Рис. 1. Питома вага вартості товарів групи сільськогосподарської та продовольчої продукції у загальному експорті, %

Причини такого незначного збільшення експортних поставок сільськогосподарської продукції у 2008 – 2009 рр. можна пояснити такими чинниками: високі врожаї зернових та олійних культур; сприятлива цінова кон'юнктура на світових ринках та девальвація гривні в даний період підвищили конкурентоспроможність української сільськогосподарської продукції. Основою українського аграрного експорту є продукція з низьким та середнім ступенем перероблення: зернові та олійні культури, соняшникова олія. Їх сукупна частка за 2009 р. становила 66,5 %. Зазначені категорії товарів дуже чутливі до зовнішніх факторів та нестабільні за ціновими чинниками. З огляду на це є сенс розвивати внутрішнє споживання, щоб у разі погіршення кон'юнктури на зовнішніх сировинних ринках мати можливість, по-перше, корегувати обсяги товарної пропозиції задля стабілізації цінової ситуації, а по-друге, перенаправляти товарні потоки експорту в галузі з виробництва товарів з більшою доданою вартістю, що загалом дозволило б диверсифікувати ризики.

Перспективним є розвиток великомасштабного виробництва у м'ясній та молочної галузях. Це дало б змогу виправити внутрішній дисбаланс між сільськогосподарським виробництвом і споживанням та розвивати перспективні експортні напрями. Ця думка підтверджується і світовою тенденцією до зміни раціону харчування на користь більшого споживання тваринних білків.

Наприклад, за даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO), темпи споживання м'ясопродуктів у світі до 2015 р. будуть зростати на 1,9 % щорічно, а у 2015 – 2030 рр. подібне зростання буде становити 1,5 %. Для країн, що розвиваються, такі показники будуть ще більшими – 2,7 % та 2,1 %. У той самий час темпи зростання чисельності населення у світі прогнозуються на рівні 0,9 % та 0,6 %, а у країнах, що розвиваються, – 1,1 % та 0,7 % відповідно. Тобто поряд зі зростанням чисельності населення зростатиме споживання м'ясної продукції. Такі глобальні зміни в споживанні тваринницької продукції, безумовно, будуть потребувати адекватної відповіді з боку виробництва.

Позитивним прикладом є досвід українських виробників м'яса птиці, які в сегменті свіжої або охолодженої птиці на внутрішньому ринку майже витіснили імпорتنу продукцію, а з 2007 р. розпочали великотоварні експортні поставки, причому майже подвоюючи їх щорічно [2].

У 2008 р. Україна майже вдвічі збільшила експорт сільськогосподарської продукції. Під час фінансово-економічної кризи було встановлено, що в період несприятливої кон'юнктури на світових продовольчих ринках відбулося зменшення обсягів експорту сільського господарства. Але це скорочення порівняно з іншими галузями було незначним. Саме протягом 2009 р. частка сільськогосподарських товарів у загальному експорті країни зросла на 6,2 відсоткових пункти порівняно з попереднім роком (рис. 2). Відбулося зростання частки сільськогосподарської продукції в

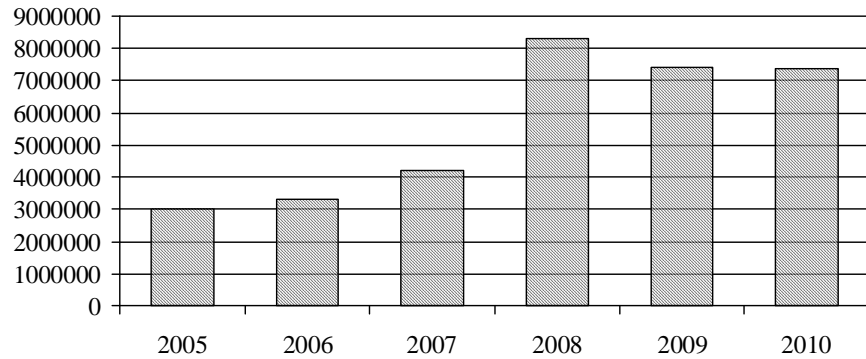

Рис. 2. Вартісний обсяг експорту сільськогосподарської продукції України у 2005 – 2010 рр.

Основними експортерами сільськогосподарської продукції з України залишилися країни Близького Сходу. Ринок більшості розвинених країн, насамперед ЄС, є важкодоступним для України. Значною мірою це пов'язано з доволі суворими нетарифними бар'єрами, насамперед санітарними та фітосанітарними нормами. Крім того, розвинені країни мають потужну систему підтримки власних виробників сільськогосподарської продукції через значний обсяг субсидій. Країни, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), загалом на субсидії витрачають близько 300 млрд дол. на рік [1]. Саме субсидії та нетарифні бар'єри не дозволили Україні в повному обсязі скористатися потенційними можливостями членства у СОТ.

Важливе значення для України на сьогодні має питання доступу на ринки сільськогосподарської продукції. За даними рейтингу Агентства Грейн Юкрейн (Grain Ukraine) найбільшими експортерами зернових з України в 2011 р. є: ВАТ «Хліб Інвестбуд», ВАТ «Кернел» та ВАТ «Нібулон» (рис. 3).

Сьогодні «традиційними» для України вважаються ринки Російської Федерації та інших країн СНД. Водночас уряд України проводить активну роботу щодо освоєння продовольчих ринків країн, населення яких за останнє десятиліття активно зростає. Це азійські країни (В'єтнам, Бангладеш, Китай), Пакистан, Індія і країни екваторіальної Африки. Найбільшим торговельним партнером України з країн Чорноморського басейну є Російська Федерація. У 2011 р. її частка стала понад 15 % від загального товарообігу. Туреччина є другою країною за обсягом товарообігу сільськогосподарської продукції, частка експорту становить 7,3 %, Грузія – 2,3 %, Румунія – 0,5 %, Болгарія – 0,2 %.

Україна багато експортує, але проблема в тому, що вивозиться переважно сільськогосподарська сировина, а імпорт, насамперед з Євросоюзу, – це продукція з високою часткою доданої вартості. Інші експортні позиції українських сільгосптоварів особливо не змінилися.

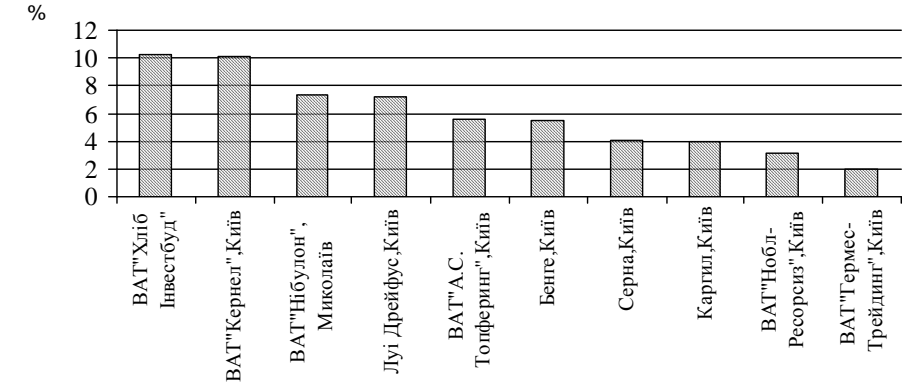

Рис. 3. Найбільші експортери зернових з України в 2011 р.

Завданням для компетентних органів державної влади є запровадження механізмів та інструментів як нарощування виробництва сільськогосподарської продукції вітчизняними товаровиробниками, так і стимулювання експорту аграрної продукції. Потрібно переорієнтувати АПК України з виробництва сировини на виробництво продуктів харчування з високим ступенем переробки [4, с. 375].

Отже, можна впевнено сказати, що український аграрний сектор має великі експортні можливості. Це майже єдина галузь вітчизняної економіки, яка має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі. Тому ми повинні працювати над розбудовою іміджу України як надійного гравця на зовнішніх ринках. Дуже швидко відбувається глобалізація, змінюється світова економічна кон'юнктура, змінюється ринок – як зовнішній, так і внутрішній.

Збільшення обсягів експорту та скорочення імпорту продукції АПК неможливі без обов'язкового поєднання заходів щодо стимулювання експорту з відповідним регулюванням імпорту за одночасного поповнення внутрішнього ринку товарами, які виробляються в Україні, та нарощування обсягів національного виробництва. Без підвищення обсягів власного виробництва всі заходи, спрямовані на регулювання експортно-імпортних відносин, залишаються малоєфективними. Таким чином, одним із найважливіших напрямів зовнішньоекономічної стратегії вітчизняного аграрного сектору є збільшення його експортних можливостей, удосконалення структури експорту, а також вихід на світові ринки з конкурентоспроможною продукцією, яка б відповідала їх вимогам та стандартам.

Важливим чинником розвитку зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією є посилення регулюючої ролі держави, спрямованої на захист внутрішніх виробників від надмірної зовнішньої конкуренції та підтримку вітчизняного експорту.

Список використаних джерел

1. **Клименко І. В.** Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період / І. В. Клименко, О. А. Федірко, І. В. Ус. – К. : НІСД, 2011. – 72 с.

2. **Корбута І.** Другий рік України у СОТ: тенденції у зовнішній торгівлі товарами та аналіз виконання зобов'язань / І. Корбута, В. Жигадло, Т. Лужанська ; за ред. М. Свенціцької. – К. : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. – 80 с.

3. **Про внесення змін до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки вивізного (експортного) мита на деякі види зернових культур»** : Закон України від 07 жовт. 2011 р. № 3906-VI. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3906-17.

4. **Україна і світ: прагнення змін** : монографія / відп. ред. Н. Висоцька. – К. : Дух і література, 2010. – 448 с.

Надійшла до редколегії 05.03.12

УДК 351:502.1:35.07

Вікторія НАМЕСТНІК

Національна академія державного управління
при Президентіві України

**ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ
ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ**

Аналізуються основні завдання та повноваження органів державного управління у сфері формування та реалізації державної екологічної політики. Визначаються основні проблеми у сфері інституційного забезпечення та шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: державна екологічна політика, інституційне забезпечення, державне управління у сфері екологічної політики, спеціальні органи державного управління.

Викторія Наместник. Институциональное обеспечение процесса формирования и реализации государственной экологической политики

Анализируются основные задания и полномочия органов государственного управления в сфере формирования и реализации государственной экологической политики. Определяются основные проблемы в сфере институционального обеспечения и пути их решения.

Ключевые слова: государственная экологическая политика, институциональное обеспечение, государственное управление в сфере экологической политики, специальные органы государственного управления.

Viktoriia Namestnik. Institutional support of the development and implementation of the state environmental policy

The article gives an analysis of the basic tasks and authorities of state institutions in the process of development and implementation of the state environmental policy. The main problems in the field of institutional support are definite and the ways of their solution are given.

Key words: state environmental policy, institutional support, state governance in a field of state environmental policy, special organs of state governance.

Сучасне суспільство організоване таким чином, що важливі рішення, в тому числі ті, що стосуються екологічної сфери, приймаються і реалізуються здебільшого колективно через відповідні політичні та управлінські інститути. Сьогодні оцінку результату процесу реалізації екологічної політики можна дати за показниками загального екологічного індексу (Environmental Performance Index), який включає 25 основних показників з виконання екологічних рішень у країні. За даними 2010 р. Україна серед 163 країн за цим індексом посідає неprestижне 87 місце, за сумарними оцінками в країні виконується лише кожне друге з поставлених екологічних завдань [18].

Успішність здійснення екологічної політики залежить значною мірою від готовності відповідних інститутів до її сприйняття та інтеграції в інші політики, а також від взаємовідносин між цими інститутами й головним уповноваженим органом державного управління в галузі екології. Великого значення, таким чином, набуває місце Міністерства екології та природних ресурсів у системі органів державної влади та покладені на нього функції. Система влади при цьому повинна забезпечувати здійснення державної екологічної політики координованими зусиллями не тільки спеціально уповноважених органів, а й інших органів державного управління, на які покладаються відповідні функції і перед якими ставляться такі завдання [1].

Питання нормативно-правового та інституційного забезпечення державного регулювання у сфері надзвичайних екологічних ситуацій розглядає у своїй праці С. Г. Сосюра [17], О. Я. Лазор досліджує систему інституційного забезпечення державної екологічної політики [3]. Аналіз інституційного та законодавчого середовища реалізації екологічної політики на національному і міжнародному рівнях проводить В. О. Дьомкін [1].

Незважаючи на актуальність проблеми інституційного забезпечення формування та реалізації державної екологічної політики в контексті проведення адміністративної реформи в Україні, зазначена проблема в наукових дослідженнях не розглядалась.

Метою статті є аналіз інституційного забезпечення державної екологічної політики в контексті проведення адміністративної реформи в Україні та обґрунтування шляхів його вдосконалення.